

SAĞLIK BİLİMLERİNDE **2**

MULTİDİSİPLİNER ARAŞTIRMALAR

SAĞLIK BİLİMLERİNDE MULTİDİSİPLİNER ARAŞTIRMALAR **2**



Editör
Doç. Dr. Ayten DİNÇ

**SAĞLIK BİLİMLERİNDE
MULTİDİSİPLİNER
ARAŞTIRMALAR**

2

EDİTÖR

Doç. Dr. Ayten DİNÇ

EFEAKADEMi

Sağlık Bilimlerinde Multidisipliner Araştırmalar - 2

Editör: Ayten Dinç

ORCID (0000-0002-8903-675X)

ISBN: 978-625-7729-17-8

1. Baskı: Ekim 2020

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Sağlık Bilimlerinde Multidisipliner Araştırmalar-2

DİNÇ, Ayten

1. Basım, 418 s., 160 x 240 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Sağlık, 2. Bilim, 3. Tıp.

Dizgi: İsa Burak GÜNGÖR (iburakgungor@gmail.com)

Kapak Tasarım: Duygu DÜNDAR (dundar.duygu@gmail.com)

Sertifika No: 43370

Matbaa Sertifika No: 43370

Efe Akademi Yayınevi

Yıldız Teknik Üniversitesi Davutpaşa Kampüsüiçi Esenler / İSTANBUL

0212 482 22 00

www.efekademi.com

Matbaa Adres:

Ofis2005 Fotokopi ve Büro Makineleri San. Tic. Ltd. Şti.

Yıldız Teknik Üniversitesi Davutpaşa Kampüsüiçi Esenler / İSTANBUL

0212 483 13 13

www.ofis2005.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
Telomeraz Enziminin Kanserdeki Rolü	9
Tuba İBİŞOĞLU - Süleyman AKOÇAK	
Matriks Metalloproteinaz (Mmp) Enzimlerinin Kanserdeki Rolü	21
Muhammed TUNEĞ - Sevcan İZGİ - Gülsüm TUNEĞ Mehmet BOĞA - Süleyman AKOÇAK	
İn Vivo ve İn Vitro Mitokondri Transplantasyonu	41
Zehra ÇİÇEK	
Kasa İnvaze Olmayan Mesane Kanseri İnvaziv İnvaziv Bacillus Calmette-Guerin (BCG) İmmunoterapi	55
Mehmet YARIŞ	
Pür Ovaryan Stromal Neoplazmlar Ve Over Stromasının Tümör Benzeri Proliferatif Lezyonları	70
Ülkü KAZANCI	
Karbonik Anhidraz Enzim Aktivatörlerinin Alzheimer Hastalığı Üzerindeki Rolü	89
Ahsen KALAYCI - Melike ZORLU - Gülçin KARAKOÇ Süleyman AKOÇAK	
Parabenler ve Paraben Analizlerinde Dispersif Sıvı-Sıvı Mikroekstraksiyon Yöntemi	103
Pelin KÖSEOĞLU YILMAZ	
Kistik Akciğer Hastalıklarına Yaklaşım	119
Aylin PIHTILI	
Multi Travmalı Hastalara Yaklaşım	131
Hasan SULTANOĞLU	

Ani İşitme Kayıplarına Yaklaşım_____	151
Ali GÜVEY	
Çocuklarda Göğüs Ağrısına Yaklaşım_____	165
Özgür KIZILCA	
Primer Hiperparatiroidiye Yaklaşım_____	177
Mustafa EROĞLU	
Yetişkinlerde Sepsis_____	189
Güleser AKPINAR	
Fakomatozlarda Kardiyak Tutulum_____	203
Özgür KIZILCA	
İnflamatuvar Barsak Hastalıklarında Oküler Tutulum_____	223
Pırıl AKINCIOĞLU	
Hiperprolaktinemi Tanı Ve Tedavisi_____	235
Mustafa EROĞLU	
Üriner Sistem Enfeksiyonları_____	249
Arzu ŞENOL	
PEYRONİE HASTALIĞI_____	265
Dursun BABA	
Adolesan Varikosele Yaklaşım Ve Yönetim_____	275
Salih POLAT - Onur DANACIOĞLU	
HEMATOSPERMİ_____	293
Ömer KORAS	
BENİGN PROSTAT HİPERPLAZİSİNDE CERRAHİ TEDAVİ_____	301
Yusuf ŞENOĞLU - Gizem DEMİR ŞENOĞLU	
Multiple Skleroz Tanı ve Takibinde Optik Koherens Tomografi_____	311
Hayati YILMAZ	

Endo-Perio Lezyonlar: Tanı ve Tedavileri_____	325
Fatma UÇAN YARKAÇ - Betül IRIZ	
Fibromiyalji Sendromu ve Tedavisi_____	343
Tuba ERDEM SULTANOĞLU	
Metakarp Kırıkları Tanı Ve Tedavisi_____	359
Fatih DURGUT	
Distal Radius Kırıkları_____	371
Musa ERGİN	
Erişkin Distal Humerus Kırıkları Tanı ve Tedavisi_____	377
Mehmet Sait AKAR	
Konjenital Diz Çıkığı_____	389
Şeymus YİĞİT	
Oftalmoloji ve Tıp Bilişimi_____	399
Dorukcan AKINCIOĞLU	
Sağlık Sisteminde Yer Verilen Evrensel Tarama Yaklaşımı Ve Eğitimde Müdahaleye Tepki Modelinin Öğrenme GüçlüğünüBelirlemedeki Etkisi_____	409
Ulviye AKIN	

**SAĞLIK SİSTEMİNDE YER VERİLEN
EVRENSEL TARAMA YAKLAŞIMI VE
EĞİTİMDE MÜDAHALEYE TEPKİ
MODELİNİN ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜNÜ
BELİRLEMEDEKİ ETKİSİ**

Öğr. Gör. Dr. Ulviye AKIN

- ❖ Süleyman Demirel Üniversitesi, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Isparta, TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1425-1666
- ❖ ulviyeakin@sdu.edu.tr

Sağlık Sisteminde ve Eğitimde Evrensel Tarama

Sağlık hizmetlerinde ve eğitim hizmetlerinde evrensel taramanın rolü yaygın olarak gündeme gelmektedir. Bireylerin belli dönemlerde sistematik olarak objektif test yöntemleri ile mevcut sağlık performanslarının erken belirlenmesini sağlayacak teknolojilere yer verilmesi önem kazanmaktadır. Erken dönemde tanısı konup gerekli müdahaleler uygulanan ve özel bireysel müdahale verilen bireyler tüm gelişim alanlarında ve akademik başarıda akranlarına yakın performans gösterirler. Bireysel olarak desteklenmesi gereken bireylere, daha geç yaşlarda destek verildiğinde çok daha fazla sınırlılık görülmektedir. Erken tanı ve erken müdahale ile bireylerin gelişiminin ve buna bağlı olarak gerek sağlık gerek akademik konularda önerilen uygulamalar, evrensel boyutta müdahale yöntemlerinin ortaya konmasıyla sonuçlanmıştır. Evrensel taramalarda sağlık kurumlarında test uygulamalarıyla, testi geçemeyen bireylerin desteklenip sistematik değerlendirmenin tamamlanması, sınırlılık saptanan bireylere yönelik gerekli eğitim ve sağlık için gerekli girişimlerde bulunulması, bu değerlendirmelerden geçen ama hala risk taşıyan bireylerin izlemlerinin devam ettirilmesi kritiktir. Genel anlamda tarama, hedeflenmiş bir nüfusta belli bir güçlüğün belirti sunmadan önce belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Evrensel taramada hedef, sağlık ve eğitim alanında güçlüğü olanı olmayandan ayırmak ve erken müdahalesini belirlemektir. Evrensel tarama testleri, güçlüğün belirti ve bulgu vermeden tespit edilmesini ortaya koyar. Bu sebeple evrensel tarama programlarının erken dönemde uygulanması oldukça kritik görülmektedir. Bir akademik güçlüğün veya hastalığın taranması için sınırlılığın ve tarama testinin bazı kriterlere uygun olması önemlidir. Tarama programları için önerilen bazı protokoller bulunmaktadır. Evrensel taramaların ilk dönemlerinde, evrensel taramaların sadece risk olan bireylere uygulanması görüşünden yola çıkarak ilk dönemlerde risk faktörlerine sahip bireylerin taramaları yapılmaktadır. Riskli gruplara yönelik uygulanan taramalar, sınırlılık görülen bireylerin erken tanılanmasına işaret eder. Örneğin; Chu ve arkadaşları, birçok doğuştan işitme sınırlılığı olan yenidoğanın risk olasılığına sahip olmadığını, bu sebeple de risk gösteren yenidoğanlara işitme taraması uygulanması durumunda doğuştan işitme sınırlılığı olan bebeklerin %50'sinin belirlenebileceğine işaret eder. Evrensel taramanın tarihçesi sağlık alanında daha geçmişe uzanmaktadır. Erken dönemlerde eğitim alanında da

uygulanmaya başlanan evrensel tarama uygulamaları için en erişilebilir, sistematik ve pratik tarama yönteminin bulunmasının ve erken müdahalenin yaygınlaştığı görülmektedir. Evrensel tarama ile ilgili ilk çabalar halkta bu konuda farkındalık çalışmalarıyla ilerlemiştir. Bireysel sağlık ya da akademik alanda görülen sınırlılıklar öncelikle aileleri ve/veya çevresi aracılığıyla enformasyon sağlanması ve gelişimin sağlanması ortaya konmaktadır. Sağlığın ve eğitimin kalitesini geliştirmeye yönelik çabaların problemler ortaya çıkmadan ya da büyümeden önlenmesi yaklaşımı erken müdahalenin önemine işaret etmektedir. Problemleri önlemenin toplumsal konularda kritik bir rol oynadığına (Grant, 1992), dolayısıyla da sağlık ve eğitimde evrensel tarama yaklaşımları arasındaki bağa işaret etmektedir. Bu çalışmada, evrensel tarama yaklaşımlarını temel alarak sağlık ve eğitim alanlarının vurgulanması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, evrensel tarama kavramı geniş bir portföye işaret etmektedir. Sağlık ve eğitim sistemlerinde, evrensel tarama; toplumda sağlık ve eğitim alanlarında risk barındıran ögelere yönelik unsurları belirlemek ana hedeflerindedir. Bu temel yaklaşım yaşam kalitesini yükseltme çabasını temel almaktadır.

Evrensel taramanın eğitim alanındaki hizmetlerine de sağlık alanında ve tıpta toplum sağlığı modeli olarak önemli bir kılavuz olmuştur. Bu yaklaşımda halk sağlığına yönelik risklerin taranması ve müdahale edilmesi önem arz etmektedir. Benzer biçimde, eğitim ve sağlık hizmetlerinde evrensel tarama yaklaşımıyla risklerin azaltılması, tarama ve erken müdahale, büyük problemlerin ortaya çıkmadan önce gerekli erken müdahalelerle sistemi koruma amacıyla işlevini yürütmektedir.

Öğrenme Güçlüğü ve Tanılama

ÖG hem tanımlanması hem de tanılanması zor bir grup (Gargiulo, 2003) olmakla birlikte; tanılama sürecinde önemli bir işareti, öğrencinin normal ya da normalüstü zekâ seviyesine sahip olmasına rağmen akademik becerilerde yaşadığı sorunlardır. Diğer bir deyişle öğrencide görülen potansiyelin akademik performansı ile uyuşmaması ve beklenmeyen başarısızlıktır.

ÖG'nin etiyolojik açıdan oldukça karmaşık bir yapıya sahip olması, ÖG'nin nedenlerini tespit etmeye yönelik çalışmaların halen sürmesine neden olmaktadır. ÖG'nin nedenleri arasına; genetik faktörlerin, nörolojik problemlerin, biyokimyasal etmenlerin, gebelik ve doğum sürecindeki problemlerin ve çevresel etmenlerin girebileceğine ilişkin araştırmalar

Sağlık Sisteminde Yer Verilen Evrensel Tarama Yaklaşımı Ve Eğitimde Müdahaleye Tepki Modelinin Öğrenme Güçlüğü Belirlemedeki Etkisi

devam etmektedir (Pierangelo & Giuliani, 2006). ÖG olan öğrencilerin genel özelliklerine bakıldığında, bilgi edinme ve işlemede sınırlılıklar, hafıza problemleri, dikkat problemleri, sosyal becerilerde ve durumları anlamlandırmada sınırlılıklar göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra; ÖG olan öğrencilerin düşünme ve problem çözme becerilerinde zorluklar, zayıf motor beceriler, okuma problemleri, yazılı ifade güçlükleri, sayısal işlemlerde problemler, psikolojik işleme eksiklikleri, dil yapısını anlama ve kullanmada sınırlılıklar yaşadıkları görülmektedir (Talbot, Astbury & Mason, 2010). ÖG olan öğrencilerin bu özelliklerin hepsini göstermesi beklenmemelidir. Ancak bu özelliklerin biri ya da bir kaçını bir arada görülebilir.

ÖG kapsayıcı tanısı, okuma güçlükleri (disleksi), matematik güçlükleri (diskalkuli) ve yazma güçlüklerini de (disgrafi) içermektedir. Okuma güçlüğü, sözcüklerdeki ses bilgisel farkındalık, sözcük dağılımı, akıcı okuma, doğru okuma, heceleme ve okuduğunu anlamada görülen sınırlılıkları kapsamaktadır (Armbruster, 2010, s.22). Sayı hissi, sayı algısı, sayı sayma, temel matematiksel hesaplamalar, zaman kavramı, para kavramı, işlem yapma ve problem çözme becerilerindeki problemler ise matematik güçlüğü (diskalkuli)'ye işaret etmektedir. Yazma güçlüğü (disgrafi) ise hem motor beceriler hem de yazılı ifadedeki problemlerle kendini gösterir. Yazma güçlüğü olan öğrencilerin kalemi tutmakta zorlandıkları, yazma esnasında duruşlarının gergin olduğu, yazarken çabuk yoruldukları ve sıkıldıkları göze çarpmaktadır. Ayrıca bu öğrencilerin yazma ya da çizme problemi yaşadıkları, harfler ve sözcükler arasında boşluk bırakmadıkları ya da gereğinden fazla boşluk bırakarak yazdıkları ve düşüncelerini yazıyla ifade etmekte problem sergiledikleri görülmektedir (Cortiella & Horowitz, 2014). ÖG olan öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerinin tespit edilerek tüm boyutlarıyla ele alınması akademik hedeflerin belirlenmesinde önemlidir. ÖG olan öğrencilerin değişken ve farklı özellikleri ÖG tanımını genişletmekte ve bunun yanı sıra tanılama sürecini etkilemektedir. Tanılama sürecinde geçmişten günümüze farklı modeller denenmiştir. ÖG olan öğrencilerin düşük başarı göstermelerinin altında motivasyon problemleri, yanlış nedensellik yükleme, dikkat ve hafıza problemleri, sınırlı bilgi işleme ve problem çözme becerilerinin olduğu ifade edilmektedir (Smith, 2004). Düşük başarı tanımını kullanmak, farklı dışlayıcı koşullar göz önüne alındığında bile, beklenmeyen başarısızlık kavramının gerçek anlamını işlevsizleştirmez. Örneğin düşük performans sergileyen ve ÖG olarak ortaya

konan düşük başarının; ekonomik dezavantaj veya etkisiz öğretimden dolayı gösterilen düşük başarıdan ayırt edilmesi oldukça güçtür (Lyon vd., 2001). Öğrencilerin öğrenme süreçlerini etkileyen birçok faktör olduğundan, ÖG'yi tanımlarken bunların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin etkisiz öğretim, ekonomik problemler, dil ve kültürel dezavantajlar öğrencilerin öğrenmesinde etkiye sahiptir. Ancak bu koşullardan dolayı ortaya çıkan başarısızlık ÖG olarak tanılanamaz. Bu bağlamda ÖG'yi tanılamaya yönelik bir model olan MTM son yıllarda önerilmektedir.

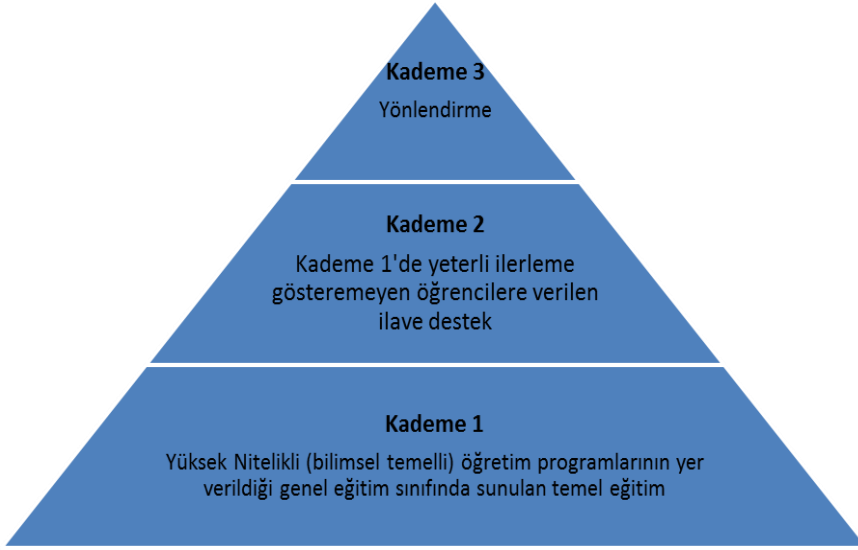
Müdahaleye Tepki Modeli (MTM)

ABD'de 2004 yılında yapılan IDEA düzenlemeleri, eyaletlerin ÖG'yi tespit etmek için sadece yetenek ve akademik başarı arasındaki tutarsızlığa yer vermemeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu gereksinim ve tutarsızlık modelinden kaynaklı memnuniyetsizlik en az iki sebepten dolayı baş göstermektedir. Birincisi, 1980'ler ve 1990'lar boyunca ÖG tanısı alan öğrencilerin sayısının giderek artış göstermesi; ikincisi ise doğru olmayan tanılama yöntemlerinin özel eğitim masraflarında, devlet eğitim ve politikasında sıkıntılar yaratmasıdır. Dolayısıyla yetenek-başarı tutarsızlığı, ÖG tanılmasının en yaygın kullanılan yöntemi olması sebebiyle sık sık eleştirilmektedir (Bender, 2012, s.34). Üstelik 2004 yılında yürürlüğe giren IDEA, MTM'yi bir tarama yöntemi olarak da teşvik etmekte ve tutarsızlık modelinin yanı sıra ya da yerine MTM'nin kullanılmasını önermektedir.

ÖG'yi tanılamada yaygın olarak kullanılmakta olan tutarsızlık modelinin yol açtığı bazı sorunlara, MTM'nin önemli çözümler ve öneriler getirdiği de araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir (Canter, 2004). Bunun en önemli sebepleri ise şu şekilde sıralanabilir: Birincisi; öğretim ortamlarında güçlük çeken çok sayıda öğrenciye daha çabuk yardım sağlaması ve önleyici olmasıdır. İkincisi; bu modelin öğrenmede güçlük yaşadığı düşünülen öğrencilerin bireysel-egitsel ihtiyaçlarına yönelik uygulamaları içermesi ve ÖG olan öğrencileri, düşük performans gösteren öğrencilerden etkili biçimde ayırmasıdır. Üçüncüsü; gerçek ÖG olan ve "yanlış pozitif" (ÖG görünen ancak ÖG olmayan çocuklar) ayırmasını sağlayarak özel eğitime başvuru sayısının ve maliyetin azalmasına yardımcı olmasıdır. Son olarak ise; eğitim hizmetlerinin sağlanması kişinin IQ testindeki performansına bağlı olmadığı için MTM'nin etiketlemekten ziyade eğitime yol gösterici olmasıdır (Canter, 2004).

Sağlık Sisteminde Yer Verilen Evrensel Tarama Yaklaşımı Ve Eğitimde Müdahaleye Tepki Modelinin Öğrenme Güçlüğünü Belirlemedeki Etkisi

Özetle, MTM'nin son yıllarda geleneksel yetenek-başarı farkına dayalı tanılama sürecine alternatif olarak görülmesinin temel nedenleri (Scanlon, 2013); farklı öğrenme ihtiyaçlarını belirlemesi, yetersizlik tanılarını azaltması, ÖG'nin doğru bir şekilde tanılanmasını sağlamak için yapılandırılmış çok düzeyli bir model olmasıdır. Özellikle tanılama öncesinde değerlendirmeye yer vermesi, öğretimsel uygulama ve müdahalelerin niteliğine vurgu yapmasıdır (Fuchs & Fuchs, 2006).



Şekil 1. MTM Düzeyleri

Üç Düzeyli Destek Sisteminde her düzeyde yapılanlar Şekil 1'de belirtilmiştir.

MTM'de *bilimsel temelli uygulamalar* ve tercih edilen genel eğitim müdahaleleri, özel eğitime yönlendirmelere karar vermeden önce okullar tarafından genel eğitim sınıflarındaki başarıyı artırmak için alınan bilimsel araştırmaya dayalı uygulamaları ve tedbirleri içerir. Bilimsel araştırmaların deneysel ya da yarı-deneysel yöntemlerle gerçekleşmesi, sonuçların doğru ölçülmesi ve uygulamanın belirli bir öğrenmeye neden olup olmadığının bilimsel olarak ortaya konması bilimsel temelli uygulama olarak kabul görmesini güçlendirmektedir (Pressley, 2003).

Ülkemizde Sağlık ve Eğitimde Evrensel Tarama Yaklaşımlarının Rolü

Sistemli müdahale, değerlendirme ve donanım gerektiren MTM yine de birçok gelişmiş ülkede artık ÖG'nin tanılanmasında kullanılmaktadır. Bu nedenle uluslararası alan yazında uygulamacılar ve okul yöneticilerinin MTM konusunda desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir (Fuchs & Fuchs, 2006). Bu bağlamda Türkiye'de öncelikle MTM'ye uygun sistemin oluşturulması ve bu sisteme zemin oluşturması için MTM uygulamalarına önem vermeleri gerekmektedir (Akın, 2020). Özellikle Türkiye'de bu sistemin uygulanabilmesi için; etkili süreçlerin eğitim ve sağlık alanında sunulması önem arz etmektedir.

Sağlık Sisteminde Yer Verilen Evrensel Tarama Yaklaşımı Ve Eğitimde Müdahaleye Tepki Modelinin Öğrenme Güçlüğü Belirlemedeki Etkisi

Kaynakça

- Akın, U. (2020). Öğrenme Güçlüğü Riski Olan Öğrencilerin Akıcı Okuma Ve Okuduğunu Anlama Becerilerinde Zenginleştirilmiş Okuma Becerileri Müdahale Paketinin Etkililiği: Müdahaleye Tepki Modeli Düzey-II Yaklaşımı Uygulaması, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Armbruster, B. B. (2010). *Put reading first: The research building blocks for teaching children to read: Kindergarten through grade 3*. Jessup: Diane.
- Bender, W. N. (2012). *Differentiating instruction for students with learning disabilities: New best practices for general and special educators*. Thousand Oaks: Corwin.
- Canter, A. (2004). A problem-solving model for improving student achievement. *Principal Leadership Magazine*, 5(4), 11-15.
- Chu K, Elimian A, Barbera J, Ogburn P, Spitzer A. Antecedents of newborn hearing loss. *Am Coll Obstet Gynecol* 2003; 101: 584-588.
- Cortiella, C., & Horowitz, S. H. (2014). *The state of learning disabilities: Facts, trends and emerging issues*. New York: National Center for Learning Disabilities, 25.
- Fuchs, D. & Fuchs, L. S. (2006). Introduction to response to intervention: What, why and how valid is it? *Reading Research Quarterly*, 41, 92-99.
- Gargiulo, R. M. (2003). *Education on contemporary society: An introduction to exceptionality*. Thomson Learning: United Station.
- Lyon, G. R., Fletcher, J. M., Shaywitz, S. E., Shaywitz, B. A., Torgesen, J. K., Wood, F. B. & Olson, R. (2001). Rethinking learning disabilities. *Rethinking Special Education for a New Century*, 259-287.
- Pressley, M. (2003). A few things reading educators should know about instructional experiments. *The Reading Teacher*, 57(1), 64-71.
- Pierangelo, R. & Giuliani, G. A. (2006). *Learning disabilities: A practical approach to foundations, assessment, diagnosis, and teaching*. Boston, NY: Pearson College Division.
- Scanlon, D. (2013). Specific learning disability and its newest definition: Which is comprehensive? And which is insufficient? *Journal of Learning Disabilities*, 46(1), 26-33.
- Şener-Akın, U. & Özmen. R. G. (2018). *Müdahaleye yanıt modeli: Öğrenme güçlüğü açısından risk grubunda olan çocuklara yönelik bir tanılama modeli*. V. International Eurasian Educational Research Congress, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.